

Národní hospodářství – Směna a specializace; státní regulace a zásahy státu do cen

(stručné základy)

Směna, specializace a mezinárodní obchod

- někdy ekonomie = věda o bohatství
- bohatství není měřeno množstvím výrobků, nýbrž uspokojením z nich – směna může zvýšit uspokojení, aniž by zvětšila množství
- dobrovolná směna obohacuje oba směňující
- směna umožňuje výrobcům, aby se specializovali (umožňuje zvýšení výroby)
- specializace a směna na základě tzv. absolutních výhod – člověk je v něčem lepší než jiní lidé
- specializace a směna na základě tzv. komparativních výhod – komparativní výhodu má člověk v té činnosti, ve které je lepší než v jiných činnostech
- žádná země světa se nemusí obávat, že by byla vyřazena z mezinárodního obchodu jen proto, že není v ničem absolutně lepší
- předpoklady pro specializaci:
 - o přirozený talent
 - o přírodní podmínky
 - o nahromaděná speciální znalost
 - o relativní vybavenost výrobními faktory
- výrobní specializace země nemůže být dána politikou

Dovozní cla

- částka, kterou dovozce musí zaplatit státu
- snižuje čistý efekt z dovozu
- různé podvody
- vlády podléhají tlakům domácích výrobců, ačkoliv ekonomové se shodují, že clo danou zemi poškozuje

Dovozní kvóta

- maximální množství statku, které stát povoluje dovézt
- snižuje čistý efekt z dovozu (navíc „vyšší cena“ je ziskem dovozců, naproti tomu clo využívá stát)
- prospívá domácím výrobcům, umožňuje zvýšit produkci a cenu (platí i pro clo)

Mýty obchodního ochranářství

- mýtus ochrany domácích pracovních míst – ztracená pracovní místa v odvětvích potlačovaných levnými dovozy jsou nahrazována novými pracovními místy v odvětvích, která expandují díky levným dovozům
- mýtus rovné konkurence – země, které uvalují na zboží dovozní cla, poškozuji exportní zemi, ale především samy sebe (při clu na tom budou lépe domácí výrobci a stát, ale spotřebitele na tom budou hůře)

- ochrana mladých odvětví (infant industrie) – průmysl vyrůstající ve skleníkových podmínkách chráněného domácího trhu sotva kdy dosáhne skutečné cíly a konkurenceschopnosti
- příčinou obchodního ochranářství je nátlak domácích výrobců na vlády – vzniká zájmová koalice domácích výrobců a státních úředníků (výrobci získají zisk, státní úředníci moc a další pracovní místa)

Nedokonalé trhy, informace

- **dokonalý (dokonale konkurenční) trh** – dokonalá informovanost kupujících a prodávajících, nulové náklady na změnu dodavatele, homogenní produkt, velký počet prodávajících
- **monopolistická konkurence** – nejběžnější typ nedokonalého trhu
 - o trh tvořen blízkými substituty (různé značky, kvalita, tvar, obal,...)
 - o neexistují žádné bariéry vstupu na trh
 - o tendence k nulovému ekonomickému zisku (pozor! Ekonomický zisk je jiný než účetní zisk. I když je ekonomický zisk nulový, přesto z toho podnikatel něco má – do nákladů jsou totiž započítány i tzv. implicitní náklady, které zahrnují i obětované příležitosti, čili i případný „plat“ podnikatele)
- **oligopol** – trh, na kterém nejen krátkodobě, ale i dlouhodobě působí jen několik málo firem
 - o optimální velikost firmy je značná a zároveň tržní poptávka (vzhledem k optimální velikosti firem) relativně malá
 - o nemusí se prosazovat tendence k nulovému ekonomickému zisku
- **monopol** – nevztahuje se k výrobě, ale k trhu
 - o musí se jednat o zboží, které nemá blízké substituty
 - o monopolní síla nesouvisí ani tak s velikostí firmy jako spíše s obtížností nebo nemožností substituce
 - o regulace ceny často vede k zakonzervování monopolu, změni krátkodobý monopol v monopol dlouhodobý
 - o regulace monopolní ceny také vede ke snížení motivace
 - o administrativní monopol – bariéry vstupu na trh způsobené vázaností na povolení dané státem (pro monopolistu není těžké přesvědčit úřad, že jeho náklady jsou vysoké a proto i regulovaná cena musí být vysoká), jde o obchod (stát potřebuje od firmy zajistit nějaké dodávky nebo služby, které jsou ve veřejném zájmu, a za to jí dá monopol)
 - o přirozený monopol – vzniká z důvodu přirozených bariér vstupu na trh, dodávky zboží či služby vázány na určitou přenosovou síť
 - o regulace ceny monopolu vždy obtížná – jak zjistit skutečné náklady monopolu?

Informace

- lidé jsou nedokonale informováni, protože informace jsou vzácné (na jejich získání je nutné vynaložit náklady)
- podnikatelé získávají informace s nižšími náklady než zákazníci – snižují nedokonalosti trhů

- nedokonalé trhy jsou živnou půdou pro podnikatelské hledání, objevování a zlepšování
- když stát vstoupí na dosud neobsazené trhy a zaplní jejich mezery, nedá již podnikatelům šanci, aby je zaplnili sami – se zaplněním mezer mizí ziskové příležitosti pro podnikatele

Konkurence a regulace

- čím více jsou trhy regulovány, tím slabší je na nich konkurence
- konkurence nezávisí na momentálním počtu firem, ale na otevřenosti trhu pro vstup nových firem
- intenzita konkurence závisí také (a dlouhodobě především) na počtu a síle potenciálních konkurentů
- hlavním důvodem zeslabení konkurence je omezení vstupu na trh – téměř vždy dobrý úmysl státních úředníků

Ochrana spotřebitele

- asymetrie informací – spotřebitele nemají o výrobku tolik informací jako prodávající
- regulace na ochranu spotřebitelů zvyšuje kvalitu, ale i cenu
- regulace chrání výrobce před konkurencí, protože stát kontroluje vstup nových firem na regulované trhy a vyžaduje od nich plnění všelijakých podmínek

Novodobé cechy

- cech má moc (danou od státu) zabránit vstupu nových konkurentů na trh

Antidumpingová politika

- dumping – prodej za nižší cenu než jsou náklady
- kořistnický dumping bývá častým strašákem, kterého domácí výrobci používají, aby přesvědčili vládu o nutnosti ochrany domácího trhu

Ochrana hospodářské soutěže

- státní politika, která brání kartelovým dohodám, povoluje fúze a odhaluje a trestá zneužívání dominantního postavení na trzích
- důvodem fúzí je snaha firem snížit náklady
- státní orgány nemají žádné vodítko, jak rozpoznat zneužívání dominantního postavení
- nejde ani tak o ochranu konkurence jako spíše o ochranu méně schopných konkurentů

Kartelová dohoda – dohoda o společném, koordinovaném postupu na trhu

- situace podobná monopolu
- nelegálnost kartelů je činí nestabilní – člen kartelu v silném pokušení dohodu porušit, protože na tom může vydělat
- je-li počet členů kartelu vyšší než dva, kartelové dohody se opakovaně rozpadají
- zvýšením ceny pomocí kartelové dohody se lákají noví konkurenti

Zásahy státu do cen

Cenový strop

- prodávající nesmí požadovat ceny vyšší
- na trhu vzniká nedostatek
- aby dostali lidé nedostatečné zboží nebo službu, jsou ochotni nést nepeněžní náklady (např. čas)
- obhajoba – uspokojení nezbytné potřeby, měly by být každému cenově dostupné (ale to je nezbytné?)
- regulace obvykle vyvolávají inovace k obcházení regulace

Spotřební daň

- vybírána z naturální jednotky zboží
- břemeno spotřební daně dopadá jak na spotřebitele, tak i na výrobce (daň, jak zvýšené náklady, změni nabídku – posun nahoru, vlevo – nový rovnovážný bod = zvýšení ceny o necelou daň + snížení množství)
- rozdělení břemena daně mezi spotřebitele a výrobce závisí na relativní strmosti křivek poptávky a nabídky

Subvence

- částka, kterou stát připlácí výrobcům k ceně statku
- je vlastně záporná spotřební daň – na úkor daňových poplatníků zvyšuje cenu pro výrobce a snižuje cenu pro spotřebitele, zvětšuje množství statku
- i když se subvence vyplácí výrobcům, jsou subvencováni jak výrobci, tak i spotřebitelé

Minimální cena a vývozní subvence

- aby zemědělci mohli dostávat za mléko vyšší cenu než jakou by vytvořil trh, musí naši spotřebitelé nejen kupovat mléko za vyšší cenu, ale navíc jako daňoví poplatníci ještě subvencují zahraniční spotřebitele mléka
- zemědělci dokáží na vlády vyvíjet silný tlak a subvencování si vynutit

Státní intervenční nákupy

- státní intervenční nákupy a prodeje jsou zaměřeny na stabilizaci ceny
- levnější a efektivnější je zahraniční obchod

Produkční kvóty

- státem stanovené maximální množství – stát pak kvótu rozděluje mezi vybrané výrobce (možná i korupce)

V případě zájmu více viz:

HOLMAN, R. *Ekonomie*. 4. akt. vyd. Praha : C. H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-891-6

- kap. Směna, specializace a mezinárodní obchod : str. 106 – 131
- kap. Nedokonalé trhy, informace a podnikatelé : str. 132 – 162
- kap. Konkurence a regulace : str. 163 – 219
- kap. Zásahy státu do cen : 220 - 244